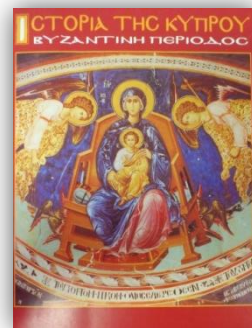

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Από το διδακτικό εγχειρίδιο

Ιστορία της Κύπρου, Βυζαντινή Περίοδος,

Παντελίδου Αγγ., Χατζηκωστή Κ., ΥΑΠ, Λευκωσία 2006.

ΚΥΡΙΩΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ.

10^{ος} - 12^{ος} αι. μ.Χ.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

Επανένταξη της Κύπρου στη Βυζαντινή αυτοκρατορία

Η Κύπρος μετά την απαλλαγή της από τη μάστιγα των αραβικών επιδρομών το 965 μ.Χ. εντάχθηκε ξανά στη Βυζαντινή αυτοκρατορία.

Συγκεκριμένα

Στο θρόνο του Βυζαντίου βρισκόταν τότε η **Μακεδονική δυναστεία (867-1081)** και το Βυζάντιο ζούσε την **πιο μεγάλη ακμή του**. Κατά τα τελευταία όμως χρόνια της δυναστείας των Μακεδόνων παρουσιάστηκαν τα **πρώτα σημάδια της παρακμής** του η οποία ολοκληρώθηκε, όταν η εξουσία περιήλθε στα χέρια των θυγατέρων του Κωνσταντίνου Η' και άλλων ανίκανων ηγεμόνων.

Με την άνοδο του Αλέξιου Α' Κομνηνού στο θρόνο του Βυζαντίου θα βασιλεύσει η δυναστεία των Κομνηνών (1081-1185) που θα αναχαιτίσει την πτώση του Βυζαντίου και θα χαρίσει σ' αυτό την τελευταία του λάμψη.

Την εποχή αυτή την Κύπρο κυβερνούσαν διοικητές που στέλνονταν απευθείας από την Κωνσταντινούπολη και ήταν υπεύθυνοι, μεταξύ άλλων, και για την ασφάλεια του νησιού και τη φροντίδα για την άμυνα των γειτονικών περιοχών. Έδρα τους όρισαν τη Λευκωσία και έχοντας τον τίτλο του

κατεπάνω¹ συγκέντρωσαν στα χέρια τους μεγάλη δύναμη.

¹ **Κατεπάνω:** Βυζαντινό αξίωμα, το οποίο δινόταν σε ανώτατους στρατιωτικούς και πολιτικούς άρχοντες του κράτους. Η περιοχή την οποία διοικούσαν οι κατεπάνω ονομαζόταν **κατεπανίκιον**.

Οι αποστασίες των διοικητών

Για ποιους λόγους πιστεύετε ότι οι διοικητές της Κύπρου συχνά αποστατούσαν και εμπλέκονταν σε ανταρσίες εναντίον της Βυζαντινής αυτοκρατορίας;

Που οδηγούσαν συνήθως αυτές οι αποστασίες;

Να αναφερθείτε στην αποστασία του Θεόφιλου Ερωτικού

Η αποστασία του Ραφομάτη

- Το 1092 όταν αυτοκράτορας ήταν ο Αλέξιος Α΄ Κομνηνός υπήρξε δεύτερη σοβαρότερη επανάσταση ενάντια στο θρόνο από το διοικητή της Κύπρου, **Ραφομάτη**.
- Ο Ραφομάτης σε συνεννόηση με τον κυβερνήτη της Κρήτης αποφάσισαν να επαναστατήσουν ταυτόχρονα περιμένοντας και βοήθεια και από τον εμίρη της Σμύρνης.
- Εναντίον τους έστειλε ο αυτοκράτορας Αλέξιος Α΄ το γαμπρό του Ιωάννη Δούκα.

Τελικό αποτέλεσμα αποστασίας

- Ενώ αυτοκρατορικά πλοία κατευθυνόταν προς την Κρήτη, οι Κρήτες ξεσηκώθηκαν οι ίδιοι εναντίον του κυβερνήτη τους και τον θανάτωσαν έτσι ο αυτοκρατορικός στόλος τότε στρέφεται ολόκληρος εναντίον της Κύπρου και βρίσκει το Ραψομάτη στρατοπεδευμένο σε λόφους στην Κερύνεια.
- Εκεί οι στρατιώτες του Ραψομάτη τον εγκατέλειψαν και ενώθηκαν με τα στρατεύματα του αυτοκράτορα ενώ από αυτούς που απόμειναν έδειξαν απροθυμία να πολεμήσουν.
- Ο Ραψομάτης εγκατέλειψε το πεδίο της μάχης κι έφυγε βιαστικά για τη Λεμεσό όπου έλπιζε να φύγει με πλοίο.
- Ο Βουτομίτης όμως, αξιωματικός του Δούκα, τον καταδίωξε και τον συνέλαβε στο Σταυροβούνι. Στάληκε δέσμιος στην Κωνσταντινούπολη, αλλά παραμένει άγνωστο αν τιμωρήθηκε και πώς.

Με ποιες ενέργειες προσπάθησαν οι Βυζαντινοί αυτοκράτορες να ελέγξουν τις αποστασίες των διοικητών;

Σταυροφορίες

Τα τέλη του 11^{ου} αιώνα είναι μια κρίσιμη περίοδος για το Βυζάντιο. Γιατί;

Ο αυτοκράτορας του Βυζαντίου έχοντας αντιληφθεί τους σοβαρούς κινδύνους που απειλούσαν την αυτοκρατορία και ειδικά την Κύπρο αποφάσισε να πάρει όλα τα απαραίτητα μέτρα για να τους εξουδετερώσει. Να αναφέρετε τις ενέργειές του αυτές καθώς και την αντίδραση των Κυπρίων.

Απέδωσαν τελικά τα μέτρα που πήρε ο Αλέξιος;

Να αναφερθείτε στην επιδρομή του Ρενάλδου ντε Σιαντιγιόν (ποιος ήταν, πότε και πώς έδρασε;)

Ισαάκιος Κομνηνός

- **Μοιραία για το νησί** αποδείχτηκε η τελευταία αναστάτωση που προκάλεσε ο **Ισαάκιος Κομνηνός**.
- Ανεψιός του αυτοκράτορα Μανουήλ Κομνηνού, **τυχοδιώκτης** εκμεταλλεύτηκε στο έπακρο τη συγγενεία του με τον αυτοκράτορα για να ανεξαρτητοποιηθεί.
- Εκμεταλλεύτηκε τις εσωτερικές ταραχές που ταλαιπωρούσαν το Βυζάντιο την εποχή αυτή, **δημιούργησε ένα μικρό εκστρατευτικό σώμα και το 1184 έπλευσε προς την Κύπρο** παρουσιάζοντας στις αρχές **πλαστές επιστολές** σύμφωνα με τις οποίες διοριζόταν **κυβερνήτης** από τον αυτοκράτορα **Ανδρόνικο Α΄ Κομνηνό**.
- Έτσι έπεισε τους κατοίκους, πήρε την εξουσία και **αυτοανακηρύχτηκε μάλιστα ανεξάρτητος ηγεμόνας της Κύπρου και αυτοκράτορας**.

Αντίδραση Αυτοκράτορα

- Αποφάσισε να αναλάβει δράση εναντίον του επαναστάτη, δεν πρόλαβε όμως γιατί ανατράπηκε από τον λαό και θανατώθηκε.
- Ο διάδοχος του Αλέξιου Β΄, Ισαάκιος Άγγελος προσπάθησε να επανακτήσει το νησί στέλνοντας εναντίον του ισχυρό στρατό και στόλο αλλά απέτυχε.
- Έτσι ο Ισαάκιος παρέμεινε απόλυτος κυρίαρχος στο νησί.

**Με ποιο τρόπο άσκησε την εξουσία του στην Κύπρο ο Ισαάκιος;
Να συμβουλευθείτε και το παράθεμα στη σελίδα 50.**

Γ' Σταυροφορία

Την περίοδο αυτή υπάρχουν σημαντικές εξελίξεις στο χώρο της Μέσης Ανατολής

Πώς η επέμβαση του βασιλιά της Αιγύπτου προκάλεσε την Γ' Σταυροφορία;

Ποιοι ηγεμόνες έλαβαν μέρος στην Γ' Σταυροφορία;

Χώρα	Βασιλιάς

Ριχάρδος ο Λεοντόκαρδος

Το 1191 μ.Χ. Ισχυρός στόλος υπό το Ριχάρδο ξεκίνησε από τη Σικελία για τους Αγίους Τόπους.

Κατά το ταξίδι ξέσπασε θαλασσοταραχή η οποία διασκόρπισε το στόλο του.

Το καράβι του Ριχάρδου στάθμευσε για δέκα μέρες στη Ρόδο ενώ δυο από τα καράβια ναυάγησαν στα νότια παράλια της Κύπρου.

Όσοι Άγγλοι ναυαγοί σώθηκαν συνελήφθησαν και φυλακίστηκαν από τον Ισαάκιο.

Το πλοίο στο οποίο βρισκόταν η αδελφή του Ριχάρδου Ιωάννα, βασίλισσα της Σικελίας, και η αρραβωνιαστικιά του Βερεγγάρια της Ναβάρρας, αγκυροβόλησε στη Λεμεσό. Ο Ισαάκιος προσπάθησε να τις πείσει να αποβιβαστούν. Αυτές γνωρίζοντας το μίσος του για τους Λατίνους αρνήθηκαν από φόβο μήπως τις συλλάβει και τις κρατήσει όμηρους. Για να τις αναγκάσει προφανώς να κατέβουν δεν τους επέτρεπε να πάρουν νερό και προμήθειες ενώ δοκίμασε, μάταια, να καταλάβει και το πλοίο τους.

Αργότερα φτάνει στην Κύπρο και ο Ριχάρδος και αποβιβάζει στρατεύματα στην ξηρά χωρίς σοβαρή αντίσταση ενώ τον βοήθησαν και οι Λατίνοι έμποροι που βρισκόταν στο νησί.

Πώς αντέδρασε ο Ισαάκιος στην παρουσία του Ριχάρδου στο νησί;

Τα γεγονότα που οδήγησαν στην κατάληψη της Κύπρου από το Ριχάρδο

Και τη λήξη της Βυζαντινής περιόδου

Ο Ισαάκιος βρέθηκε σε δύσκολη θέση
Γιατί ο λαός τον μισούσε και δεν ήταν πρόθυμος να του προσφέρει βοήθεια.

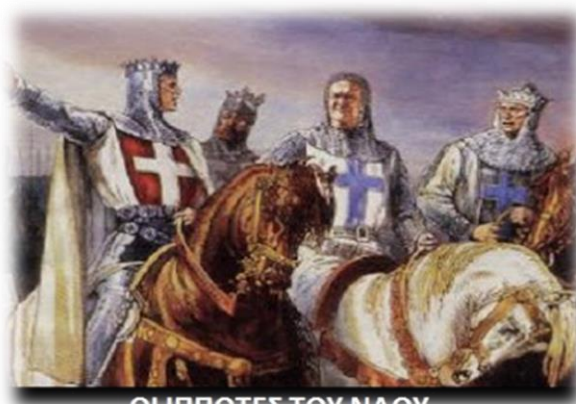
Υποχώρησε προς το Τρόοδος και προσπάθησε στη συνέχεια να έλθει σε συμφωνία με το Ριχάρδο.
Όταν όμως δεν σεβάστηκε τη συμφωνία ο Ριχάρδος επιτέθηκε εναντίον του
Και τον υποχρέωσε να υποχωρήσει προς την Λευκωσία.

Στο μεταξύ

Με τις δυνάμεις του Ριχάρδου συνενώθηκαν κι άλλοι Σταυροφόροι, ανάμεσα τους βρισκόταν και **Ναΐτες**² καθώς και ο **Γκυ ντε Λουζινιάν**, στον οποίο αργότερα πουλήθηκε η Κύπρος.

Αυτοί υπέδειξαν στο Ριχάρδο πόσο σημαντική ήταν η θέση της Κύπρου ως βάση για τις επιχειρήσεις των Σταυροφόρων στη Συρία και την Παλαιστίνη.

Ο Ριχάρδος αφού τέλεσε τους γάμους του με τη Βερεγγάρια στη Λεμεσό, που την ονόμασε και **κειμήλιο των θαλασσών**, ετοιμάστηκε για την τελική αναμέτρηση με τον Ισαάκιο.

ΟΙ ΙΠΠΟΤΕΣ ΤΟΥ ΝΑΟΥ

² Οι Ιππότες του Ναού ή Ναΐτες (**αγγλικά:** *Templars*) γνωστοί και ως Φτωχοί Συστρατιώτες του Χριστού και του Ναού του Σολομώντα (**λατινικά:** *Pauperes commilitones Christi Templique Solomonici*) αποτέλεσαν ένα από τα πρώτα **στρατιωτικά τάγματα** στην ιστορία.

Το τάγμα αυτό ιδρύθηκε στον απόηχο της **Α' Σταυροφορίας**, το **1118** μ.Χ με σκοπό να βοηθήσει το **χριστιανικό** νεοϊδρυθέν **Βασίλειο της Ιερουσαλήμ** να διατηρηθεί ενάντια των **μουσουλμάνων** γειτόνων του και να εξασφαλίσει την ασφαλή και ελεύθερη προσέλευση του μεγάλου αριθμού των Ευρωπαίων **προσκυνητών** που συνέρρεαν στην **Ιερουσαλήμ**, μετά την κατάκτησή της από τους Σταυροφόρους. Το όνομά τους παραπέμπει στο ιστορικό αρχηγείο τους που βρίσκεται σε ένα τμήμα του **Όρος του Ναού** στην Ιερουσαλήμ, περιοχή που ονομαζόταν *Templum Salomonis*. Η ονομασία αυτή πιθανολογείται ότι προέρχεται από το γεγονός ότι στο Όρος του Ναού βρισκόταν ο περίφημος **Ναός του Σολομώντα** που χτίστηκε περίπου το **950 π.Χ.** και που αργότερα καταστράφηκε και ξαναχτίστηκε αρκετές φορές. Το τμήμα αυτό οι Ιππότες του Ναού μετονόμασαν σε *Templum Domini*, δηλαδή «Ναό του Θεού».

Λήξη Βυζαντινής περιόδου.

Η τελική σύγκρουση Ριχάρδου και Ισαάκιου έγινε στην πεδιάδα της Μεσαορίας όπου οι Άγγλοι νίκησαν το στρατό του Ισαάκιου και ο ίδιος συνελήφθη αιχμάλωτος.

Όταν παραδόθηκε το μόνο που ζήτησε ήταν να μην τον δέσουν με σιδερένιες αλυσίδες. Ο Ριχάρδος σεβάστηκε την επιθυμία του και διέταξε να τον δέσουν με ασημένιες ή σύμφωνα με άλλες μαρτυρίες, με χρυσές.

Ο Ριχάρδος γίνεται κύριος ολόκληρης της Κύπρου.

Λίγες μέρες αργότερα ο Ριχάρδος αναχώρησε από το νησί ενώ ο Ισαάκιος μεταφέρθηκε στην Τρίπολη της Συρίας όπου φυλακίστηκε και πέθανε στην αιχμαλωσία γύρω στο 1195 μ.Χ.

Τέλος Βυζαντινής εποχής

Η Βυζαντινή περίοδος τέλειωσε και μια νέα εποχή άρχιζε πια για το νησί.
Σε λίγα χρόνια και η ίδια η Κωνσταντινούπολη (1204 μ.Χ.) θα πέσει στα χέρια των Φράγκων
Με τις γνωστές συνέπειες για την Βυζαντινή αυτοκρατορία.

Ο Ριχάρδος προτού αναχωρήσει για τους Αγίους Τόπους έβαλε δικούς του στρατιώτες
Στις φρουρές των πόλεων και των κάστρων και διόρισε Άγγλους τοποτηρητές.

Συνέπειες

Οι κάτοικοι του νησιού πολύ σύντομα κατάλαβαν πως στην ουσία
Τίποτε δεν κέρδισαν από την πτώση του Ισαάκιου.

Από τώρα και στο εξής

Δε θα έπαιρναν καθόλου μέρος στη διακυβέρνηση της πατρίδας τους ενώ,
Σύμφωνα με το φεουδαρχικό σύστημα τους αφαιρέθηκε η μισή κτηματική περιουσία τους
Για να μετατραπεί σε φέουδα και να διανεμηθεί στους Άγγλους στρατιώτες,
Γεγονός που τους οδήγησε στο να ξεσηκωθούν εναντίον της αγγλικής κατοχής.
Οι Άγγλοι όμως κατέστειλαν την ανταρσία εύκολα.

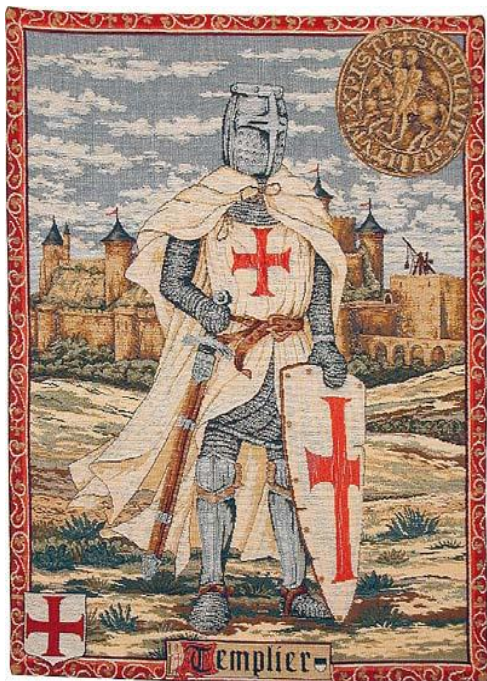
Πώληση του νησιού στους Ναΐτες

Ο Ριχάρδος εκτιμώντας ότι η Κύπρος θα ήταν γι' αυτόν πιο πολύ πρόβλημα παρά κέρδος προτίμησε να αναζητήσει τρόπους απαλλαγής από την κατοχή της.

Η ευκαιρία παρουσιάστηκε όταν οι Ναΐτες προθυμοποιήθηκαν να την αγοράσουν.

Ο Ριχάρδος τους την πούλησε για 100 χιλιάδες χρυσά βυζάντια.

Οι Ναΐτες.

Μόλις πάτησαν το πόδι τους στο νησί επιδόθηκαν σε αρπαγές και επέβαλαν βαριά φορολογία.

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Αρχιμανδρίτης Κυπριανός, *έβλεπαν τους ανθρώπους ως σκλάβους και όχι ως υπηκόους τους.*

Η κατάσταση αυτή προκάλεσε μια αυθόρμητη, αλλά ανοργάνωτη εξέγερση των κατοίκων της Λευκωσίας, που οι Ναΐτες έπνιξαν στο αίμα.

Τότε κατάλαβαν κι αυτοί, όπως ο Ριχάρδος λίγο πιο πριν, πως τόσο λίγοι, δε θα μπορούσαν να κρατήσουν το νησί και πρότειναν στον Άγγλο Βασιλιά ακύρωση της συμφωνίας. Αναζητήθηκε νέος αγοραστής.

Τελικά βρέθηκε ο Γκυ ντε Λουζινιάν, αντιβασιλέας της Ιερουσαλήμ, που είχε συμμαχήσει με το Ριχάρδο εναντίον του Ισαάκιου.

Το ποσό και οι όροι της συμφωνίας ήταν οι ίδιοι και η παράδοση έγινε το Μάιο του 1192. Από τη χρονιά αυτή άρχισε για την Κύπρο η περίοδος της Φραγκοκρατίας.

Οι παρακάτω ενότητες του κεφαλαίου θα εξεταστούν μέσα από το σχολικό εγχειρίδιο

- Οικονομία – Κοινωνία
- Τέχνη
- Αρχιτεκτονική
- Κάστρα Το κάστρο του Αγ. Ιλαρίωνα, Το κάστρο του Βουφαβέντο, Το φρούριο της Καντάρας.
- Μοναστήρια

Το μοναστήρι του Κύκκου

- Η μονή Κύκκου ιδρύθηκε με δαπάνες και χορηγίες του Αλέξιου Α΄ Κομνηνού τον 11^ο αι.

Μονή του Αγ. Ιωάννη του Χρυσοστόμου

- Ιδρύθηκε από τον Ευμάθιο Φιλοκάλη στα τέλη του 11^{ου} αι.

Μονή Μαχαιρά

- Ιδρύθηκε με χορηγία του αυτοκράτορα Μανουήλ Κομνηνού.

Και οι τρεις μονές είναι βασιλικές και σταυροπηγιακές , γιατί κτίστηκαν με βασιλικές χορηγίες και δεν υπάγονται πνευματικά στον επίσκοπο της επαρχίας στην οποία βρίσκονται αλλά στον Αρχιεπίσκοπο.

Μονή Αγ. Νεοφύτου [Πάφος]

- Ιδρύθηκε τον 12^ον αιώνα στο χώρο που λίγα χρόνια πρωτότερα είχε ασκητέψει ο Άγιος και είχε λαξεύσει την Εγκλείστρα του.

Η σημασία των μοναστηριών

- Τα μοναστήρια είχαν πλούσιες βιβλιοθήκες στις οποίες γινόταν αντιγραφή χειρογράφων.
- Γενικά τα μοναστήρια υπήρξαν πνευματικά κέντρα του νησιού και πρόμαχοι της ορθοδοξίας.
- Ταυτόχρονα όμως εξυπηρετούσαν και τους στρατιωτικούς στόχους των Βυζαντινών, γιατί, όπως ήταν κτισμένα σε επίμαχα σημεία του νησιού, χρησίμευαν και ως παρατηρητήρια.

● Ναοί

1. Ο τύπος του εγγεγραμμένου σταυροειδούς με τρούλο
● Παναγία Αγγελόκτιστη στο Κίτι, Αγ. Φίλωνας στο Ριζοκάρπασο, Αγ. Νικόλαος της Στέγης.
2. Ο Οκταγωνικός ναός.
● Αντιφωνητής κοντά στον Αγ. Αμβρόσιο, ναός του κάστρου του Αγ. Ιλαρίωνα (11^{ος} αι.)
3. Ο τύπος σε σχήμα ελεύθερου σταυρού
● Παναγία της Κυράς στα Λιβάδια της Αμμοχώστου
4. Ο μονόκλιτος ναός με τρούλο
● Παναγία του Τρικώμου (12^{ος} αι.)
5. Ο τύπος της μονόκλητης καμαροσκέπαστης βασιλικής
● Παναγία της Ασίνου

Στο τέλος της περιόδου

- Μερικοί ναοί καλύφθηκαν από δεύτερη ξύλινη στέγη με κεραμίδια, όπως της Ασίνου και του Αγ. Νικολάου.
- Η στέγη αυτή που προστέθηκε για να προστατεύσει το ναό από τις βροχές και τα χιόνια τέλη του 12^{ου} αι. Ή στις αρχές του 13^{ου} αι., του χάρισε και την προσωνυμία «Της Στέγης»

● Ζωγραφική [Διάταξη, Σκοπός]

● Ο ναός της Ασίνου

● Τοιχογραφίες

● Αγ. Νικόλαος της Στέγης

● Η Παναγία του Άρακα Εικονογραφική διάταξη

● Εγκλείστρα Αγ. Νεοφύτου

● Εικόνες

● Ακμή της ζωγραφικής των εικόνων κατά τον 12^{ον} αι.

● Κεραμική

● Εκκλησίες της Κύπρου στον κατάλογο της UNESCO.

- Εννέα εκκλησίες της περιοχής του Τροόδους έχουν περιληφθεί από την UNESCO στον κατάλογο της παγκόσμιας πολιτιστικής κληρονομιάς από το Δεκέμβριο του 1985.
- Οι τοιχογραφίες των εκκλησιών αυτών «αποτελούν εξαίρετη μαρτυρία για το βυζαντινό πολιτισμό και τις στενές σχέσεις τους με τη ζωγραφική της Δυτικής Ευρώπης».
- Οι εκκλησίες είναι οι πιο κάτω:
 1. Η Παναγία της Ασίνου, κοντά στο Νικητάρι.
 2. Ο Άγιος Νικόλαος Νικόλαος της Στέγης, κοντά στην Κακοπετριά.
 3. Η Παναγία του Άρακα στα Λαγουδερά.
 4. Οι εκκλησίες της Μονής του Αγ. Ιωάννη του Λαμπαδιστή στον Καλοπαναγιώτη.
 5. Η Παναγία του Μουτουλλά.
 6. Ο Αρχάγγελος του Πεδουλά.
 7. Ο Σταυρός στο Πελέντρι.
 8. Η Παναγία της Ποδιθού στη Γαλάτα.
 9. Ο Σταυρός του Αγιασμάτι κοντά στην Πλατανιστάσσα.

- Εκκλησία - πνευματική ζωή
- Άγιος Νεόφυτος
- Ακριτική ποίηση
- Ο κύκλος της Ρήγαινας

- Πολλά δημοτικά τραγούδια της Κύπρου αναφέρονται στη Ρήγαινα.
- Η μορφή της συγκίνησε και γοήτεψε τη λαϊκή ψυχή, συνδέθηκε με γεγονότα και τοποθεσίες της Κύπρου, διαμορφώθηκε βαθμιαία μέσα στο χρόνο, έγινε φορέας των αντιλήψεων του λαού μας για ομορφιά, περηφάνια και αντρευσύνη κι έτσι έγινε τελικά η πιο πολυθρύλητη έκφραση της ψυχής της Κύπρου, που αθάνατη και νικώντας τα χρόνια δε χάνεται, αλλά σαν στοιχειωμένη στα βάθη της γης μας διαφεντεύει κάστρα και τόπους.

